

UDK 658.14 (497.1): 336.17
Izvorni znanstveni članak
Primljeno 01.10.1990.

Dr. BOŠKO KUJAVIĆ,
Ekonomski fakultet Osijek

DEPOZITI (DEPOSITUM IRREGULARE) KOD BANAKA*

Polazeći od dioničarskog bankarstva, kao novine u gospodarskom sustavu SFRJ, rad skreće pažnju na najznačajniji potencijalni resurs ovako organiziranog bankarstva — na novčane depozite, koji su neopravdano i nedovoljno istraženi u teoriji i praksi. Zato je u radu ukazano na značenje depozita za razvoj bankarstva, izložen je široki spektar različitih definicija depozita i kriterija za svrstavanje i podjele depozita, sistematično je prezentirana pojava i razvoj bankovnih depozita, njihova evolucija od depositum regulare do depositum irregulare, podjele depozita temeljito su sistematizirane u osnovne i ostale, a ukazano je i na perspektivu daljih istraživanja, kako bi se proširila teoretska znanja o depozitima banaka i u praksi izgradio efikasniji marketinški pristup banaka ovom ogromnom i izuzetno značajnom resursu.

* Rad predstavlja dio istraživačkih rezultata potprojekta "Istraživanje i modeliranje finansijsko-ekonomskih i organizacijskih aspekata razvoja privrednih subjekata" kojeg kao dio projekta "Društveno-ekonomski sistem i razvoj" financira SIZ znanosti Republike Hrvatske u razdoblju 1987-1990. godine.

1. UVOD

Na osnovi odredaba Zakona o bankama i drugim finansijskim organizacijama iz "Sl. lista SFRJ" br. 10/89, 40/89, 87/89. i 18/90. u SFRJ je od 1. siječnja do 20. srpnja 1990. osnovao 80 banaka — dioničarskih društava. To je prvi, formalni korak u transformaciji bankarstva udruženog rada u tržišno, dioničarsko bankarstvo o kojem su u domaćoj teoriji, a još više u praksi, veoma oskudna znanja neophodna za izgradnju tržišne razvojne politike i strategije razvoja dioničarskog bankarstva.

Zbog toga su već na samom početku novoga puta zabilježena lutanja neiskusnih banakara u prevelikim očekivanjima razvojnih efekata od prodaje dionica banaka i u previđanju tzv. "dioničarskog zida". O čemu se zapravo radi?

Većina banaka je samo transformirala postojeće osnivačke uloge ranijih osnivača u dioničarske uloge "novih" osnivača, a samo 5% emitiranih dionica je prodala na tržištu, uglavnom građanima. Unatoč tome, efekti svih ovih transakcija ne iznose ni 9% dioničarskih uloga u ukupnim sredstvima banaka.

Prodaja emitiranih dionica građanima nije išla baš brzo i glatko. Zato je određeni broj banaka, da bi spasio objavljenu emisiju dionica, pribjegao odobravanju dugoročnih kredita na osnovi pologa kupljenih dionica čak do omjera 1:8, a u dioničarskom bankarstvu između dioničara i korisnika kredita postoji tzv. "dioničarski zid" i nezamislivo je da netko kupuje dionice radi stjecanja i ostvarivanja prava na kredit.

Sve ovo upućuje na bitan zaključak, da jačanje sredstava i kreditnih potencijala banaka i njihov razvoj treba tražiti u drugim mobilizacijskim i koncentracijskim poslovima, kako je to u većini dioničarskih banaka u razvijenim tržišnim ekonomijama i kako to predviđa i novi Zakon o drugim finansijskim organizacijama.

To ilustrira nekoliko slijedećih podataka: (1) četiri najveće banke u Engleskoj imaju 43 puta više depozita, nego vlastitih sredstava i raspolažu sa 75% cjelokupnih bankovnih depozita Engleske (2) u deset najvećih svjetskih banaka depoziti čine 71 - 91% ukupnih izvora sredstava;¹ (3) na listi najvećih

1) A. Katunarić: Banka - principi i praksa bankovnog poslovanja, II. izdanje, Izdavačko-instruktivni biro, Zagreb, 1977, str. 27. i 38.

svjetskih banaka danas, nisu više kao prije 15 godina, najveće banke iz USA, nego prvih 10 mjesta zauzimaju japanske banke s najvećim depozitima u svjetskom bankarstvu.²

Zbog toga je u novom Zakonu o bankama i drugim finansijskim organizacijama, nakon osnivanja dioničarskih banaka, kao prvi bankovni posao naznačen depozitni posao — primanje svih vrsta novčanih depozita.

Budući da su depoziti u jugoslavenskim bankama početkom ove godine iznosili 261 milijardu konvertibilnih dinara, da su bili 5,2 puta veći od fondova banaka, da čine više od 46% ukupnih izvora bankovnih sredstava,³ da o njima u jugoslavenskoj stručnoj literaturi nema ni jednog opširnijeg članka, a kamoli značajnijeg djela, pretpostavka razvoja dioničarskog bankarstva je: najprije širenje znanja o ova-ko značajnom bankovnom resursu i poticanje daljih istraživanja depozita među ekonomistima, a posebno u bankama, kako bi se nova znanja ugradila u strategiju razvoja dioničarskih banaka i rezultirala novim, toliko potrebnim sredstvima za novi investicijski i razvojni ciklus u narodnom gospodarstvu.

2. DEFINICIJA DEPOZITA

Riječ depozit je latinskog porijekla, a označava: (1) polog, (2) bankovni posao primanja uloga ili pologa, (3) naziv deponirane stvari ili novca i (4) obli- gacioni ugovor između depozitara i deponenta.

Depoziti su "ulozi bankovnih klijenata u novčane i kreditne institute." I dalje: od depozita treba razlikovati "depo — mjesto za pohranjivanje predmeta, prije svega dragocjenosti (das Sachdepot) i vrijednosnih papira (das Wertpapierdepot)."⁴ Depozitni posao u okvirima bankovnih poslova obično zahtijeva prvo mjesto, a za politiku likvidnosti banke stvarno značenje ima vrsta i dospelost depozita.⁵ Postoje različite vrste pologa u banke. "Ponajprije ih treba razlikovati prema roku, na koji su ih ustupili bančini klijenti, koji će uloženi novac zahtijevati natrag... Nadalje, pologe se može razlikovati prema namjeni"⁶

Johan Maynard Keynes u svom poznatom djelu "A Treatise on Money" također govori o podjelama depozita i to prema roku na: depozite po viđenju i oročene depozite, a prije toga utvrđuje vrste depozita po njihovom porijeklu, pa razlikuje: (1) ulazne depozite od prihoda deponenata, (2) poslovne depozite, (3) štedne depozite i (4) blagajničke depozite.⁷ Paul Samuelson u svom, također, veoma poznatom djelu "Economics: An Introductory Analysis" depozite u bankama dijeli na dvije skupine: (1) depoziti po viđenju, koje "ekonomisti nazivaju novcem" i (2) "oročeni depoziti, likvidna aktiva i ostalo slično novcu."⁸

U jugoslavenskoj bankovnoj terminologiji pod depozitom se podrazumijeva tzv. "nepravi depozit", tj. novčani ulog kod banaka, za razliku od pravog depozita, tj. depoa, odnosno ostave.

Depoziti igraju veliku ulogu u formiranju poslovnih sredstava banaka, a uzevši u cjelini depoziti kod svih banaka u jednoj zemlji imaju trojako porijeklo. Oni potječu: (1) od uplata gotovog novca na depozitne račune (virmani ne utječu na ukupnu visinu depozita), (2) od odobrenih iznosa danih bankovnih kredita i (3) od odobrenih iznosa primljenih od prodaje plemenitih metala i deviza banci.

Uobičajeno je da se depoziti dijele po kriteriju pripadnosti i po kriteriju ročnosti. Po prvom kriteriju, depoziti se dijele na poslovne i privatne, a po drugome - na depozite po viđenju, na depozite s otkaznim rokom i na depozite s utvrđenim rokom.

Po metodologiji koja je usvojena u našoj bankovnoj, a posebno u monetarnoj statistici, bankovni se depoziti u Jugoslaviji dijele: na depozite (obveze) po viđenju i na ograničene i neaktivne depozite. Depoziti po viđenju obuhvaćaju depozite kod banaka svih korisnika društvene imovine i stanovništva, kojima se može raspolagati odmah ili su s rokom do tri mjeseca; ograničeni i neaktivni depoziti obuhvaćaju depozite korisnika društvenih sredstava i stanovništva čije je korištenje ograničeno propisima i slobodno oročene depozite s rokom duljim od tri mjeseca.⁹

3. POJAVA I RAZVOJ DEPOZITA U BANKAMA

Depoziti postoje od kada postoje bankovni poslovi i bankarstvo. Oni su davno u povijesti bili u natural-

2) *** Najveći depozit u japanskim bankama, Financial Services Daily, New York, Tanjug, "Glas Slavonije" br. 13260 od 21. VII. 1988, str. 16.

3) *** Bilten Narodne banke Jugoslavije br. 11-12/1989, Beograd, str. 22,42, i 44.

4) Die Depositien, Das Depot, Ökonomisches Lexikon, III. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Verlag die Wirtschaft, Berlin, I. knjiga, str. 442.

5) Das Depositengeschäft, Enzyklopadisches Lexikon für das Geld-, Bank - und Börsenwesen, III. izdanje, Fritz Knapp Verlag, Frankfurt am Main. 1967, I. tom, str. 339-340.

6) R. Stucken: Geld und Kredit, II. izmijenjeno izdanje, J.C.B. Mohr (Paul Cibeck), Tübingen. 1957, str. 9.

7) J. M. Keynes: Vom Gelde (A Treatise on Money), Verlag von Duncker und Humbolt, München und Leipzig. 1932, str. 27-32.

8) P. Samuelson: Ekonomija, uvodna analiza, VII. izdanje, Savremena administracija, Beograd. 1969, str. 293-298.

9) I. Perišin i drugi: Finansijski leksikon, Informator, Zagreb. 1967, str. 85-86.

nom obliku prvi neutralni bankovni posao. Bankovni depoziti su danas uglavnom u novčanom obliku i čine osnovu cjelokupne depozitne i kreditne (posredničke) uloge i aktivnosti banaka, budući da banke svojom mobilizacijskom funkcijom i djelatnosti najprije moraju prikupiti (mobilizirati i koncentrirati) novčana sredstva, da "bi mogle obaviti svoj osnovni zadatak - kreditiranje."¹⁰ Dok su depoziti u bankama imali prirodni oblik oni su bili komisioni ili neutralni bankovni posao, a danas kada su depoziti novčani polozaji u banke, ovaj posao banaka po karakteru spada u pasivne bankovne poslove. Depozitni poslovi su sa stajališta banaka od izuzetne važnosti za izvršavanje kreditne funkcije banaka, a obuhvaćaju: prikupljanje novčanih pologa od stanovništva, prikupljanje svih vrsta novčanih depozita od privrednih i ostalih poduzeća i institucija, emisiju novca, emisije vrijednosnih papira itd.

Iz davne povijesti, iz vremena tezaura hramova i kraljevskih palača, kada je započelo primanje raznovrsne privatne svojine u depo pod zaštitom različitih božanstava, sačuvao se veći broj depozitnih ugovora. Zatvoreni depoi su prevladavali od pojave prvih prirodnih depozita u IX. stoljeću prije naše ere, pa sve do početka rimskih vremena u III. stoljeću naše ere, kada su depoziti već bili pretežno u novčanom obliku. "Prvobitno su se kod bankara polagali novci radi čuvanja s tim da su ovi preuzimali obvezu vratiti iste novce (dakle in specie). To je bio *depositum regulare* rimskog prava (polog, ostava, *der Hinterlegungsvertrag*)"¹¹ Depozitari (bankari) primanjem depozita nisu postajali ni posjednici, ni vlasnici deponiranih komada noveca ili stvari, nego detentori (držaoci), zbog čega primljeni novac i stvari nisu mogli upotrebljavati u svom poslovanju, već su ga morali čuvati odvojeno za deponenta (*das Sonderdepot, das Streifbanddepot*).¹²

Zahvaljujući pojavi privatnih poduzetnika koji su se bavili bankovnim poslovima i njihovoj inicijativi, već u novom babilonskom dobu (VII. do V. stoljeća prije naše ere) došlo je do daljeg razvijanja bankovnih, a naročito depozitnih poslova. Tadašnji su bankari za primljene depozite deponentima izdavali zadužnice, koj su se mogle prenositi dalje, iz čega je nastao običaj da se plaćanja među deponentima obavljaju

preknjižavanjem u bankovnim knjigama. "Iz depozita je neposredno izraslo posredovanje u plaćanju. Skladište je na temelju žitnog pologa preuzimalo isplate i uplate za vlasnika. Čisto bezgotovinsko plaćanje prenošenjem u knjigama nije dokazano, ali je možda postojalo zahvaljujući razvijenom knjigovodstvu."¹³ U razdoblju od VI. stoljeća prije naše ere do III. stoljeća naše ere javio se jedan prijelazni period u kojem se odvijala evolucija depozita od *depositum regulare* u pravcu *depositum irregulare*. "Polozaji pojedinih polagača nisu se više međusobno lučili, ali depozitar ipak nije postojao vlasnik depozita, već je svaki deponent postajao vlasnik količine koja je njemu pripadala i on je tu količinu mogao (u bilo kojim konkretnim komadima novca) vindicirati iz zajedničke mase novca (tzv. *das Sammeldepot*)."¹⁴

Otvoreni depoi razvijali su se paralelno s razvojem kreditnih poslova, oni su u pravilu u novčanom obliku, a prevladavaju počevši od III. stoljeća naše ere. To su tzv. *depositum irregulare* (unregelmässiger Verwahrungsvertrag, od nekih nazvan *das Summendepot*). Od tih vremena u razvoju depozita, depozitar je postao vlasnik položenih novca, on je s njima mogao raspolagati i upotrebljavati ih u svoju korist. Obveza depozitara svodila se na vraćanje stvari iste količine, iste vrste i istog kvaliteta.

Gotovo svi današnji depoziti kod banaka po karakteru su *depositum irregulare*, oni su osnova cjelokupne aktivnosti banaka i zahvaljujući evoluciji karaktera depozita od *depositum regulare* u *depositum irregulare*, oni omogućavaju izvršavanje osnovnog zadatka suvremenih banaka - kreditiranje procesa proširene društvene reprodukcije uz ostvarivanje dobiti. Jer, da bi mogle davati kredite i izvršavati svoju osnovnu funkciju u procesu društvene reprodukcije, banke najprije moraju prikupiti depozite (često se neispravno upotrebljava izraz "uzimati kredit"). Izraz "banke uzimaju kredit" ne odgovara suštini posla prikupljanja depozita, zbog toga, što između prikupljanja depozita, a naročito depozita po viđenju i stvarnog uzimanja kredita postoje kvalitativne razlike. Pored ostalih razlika, kao što su: ocjena kreditne sposobnosti dužnika, ocjena opravdanosti visine kredita, ocjena mogućnosti vraćanja kredita, ocjena sigurnosti i rentabilnosti ulaganja sredstava itd. kod podizanja (uzimanja) kredita presudni su interes i potreba korisnika (tražioca) kredita, koje on obrazlaže u svom zahtjevu za kredit, dok je kod

10) M. Vučković: Bankarstvo - organizacija i poslovanje banaka, III. izdanje, Naučna knjiga, Beograd. 1967, str. 21.

11) V. Meichsner: Pravni aspekt novca u domaćem i međunarodnom pravu, skripta, Ekonomski fakultet, Skopje. 1966, str.17.

12) *** *Das Depositum*, *Enzyklopadisches Lexikon*, već navedeno djelo, str. 340.

13) F. Zadravec: Problemi suvremenog novca, Naprijed, Zagreb. 1960, str. 13.

14) V. Meichsner: Pravni aspekt novca, op.c., str. 17-18.

primanja depozita, odnosno deponiranja sredstava od odlučujućeg značenja koje je povod i ograničenje posla - interes davaoca kredita (deponenta). Kada komitent ili banka uzima kredit, onda oni to čine zbog toga, što su im ta sredstva potrebna, dok je kod primanja depozita situacija obrnuta: kada bankar preuzima neodređeni iznos u depozit on to čini zato što njegov komitent u datom trenutku raspolaže tom sumom novca, a ne zato što bi bankaru baš ta suma depozita bila potrebna. Kada netko uzme kredit, stanje kredita se kod korisnika kredita ne može mijenjati bez njegovog pristanka do ugovorenog roka, iako bi to davaocu kredita nekada možda bilo potrebno. Međutim, stanje depozita varira prema deponentovim (klijentovim) potrebama. Da je u pitanju uzeti kredit deponent ne bi smio ni mogao po volji povećavati ili smanjivati polog.

Po djelovanju depositum irregulare razlikuje se od zajma između ostalog i po tome: (1) što se položeni novac može tražiti natrag u svako doba (što ne znači da se ne može ugovoriti rokove otkaza), (2) po tome, što je dug po viđenju (die Holschuld), onda po tome (3) "što je isključena kompenzacija i konačno (4) po tome što se izrečno ili prešutno može uglaviti naknada za čuvanje (paragraf 954. i 969. Predosnove Građanskog zakonika za Kraljevinu Jugoslaviju), čega nema kod zajma."¹⁵

Zbog izloženih kvalitativnih razlika koje postoje između uzimanja kredita i prikupljanja depozita, odnosno davanja kredita i polaganja depozita, u depozitnom poslovanju banaka ispravno je korištenje slijedećih termina: (1) polaganje depozita (deponiranje), (2) primanje (prikupljanje) depozita, na što se misli i pri upotrebi termina: depozitna aktivnost banaka, mobilizacijska aktivnost banaka i sl.

4. OSNOVNE PODJELE BANKOVNIH DEPOZITA U SFRJ

Bankovni depoziti se dijele na mnogo načina i po različitim kriterijima. Većina stručnjaka slaže se u osnovnim podjelama depozita: (1) prema kriteriju pojavnog oblika na: a) naturalne - nenovčane depozite i b) novčane depozite, odnosno (2) prema kriteriju ročnosti na: a) depozite po viđenju i b) depozite s otkaznim rokom.

Naturalni depoziti su bili prvi pojavni oblik depozita u povijesti bankarstva. Kasnijim razvojem razmjene, novca i novčanog prometa značenje ovih depozita je opadalo, a raslo je značenje novčanih depozita. Ipak, naturalni depoziti su svoje tragove

ostavili do današnjih dana. To su u jugoslavenskom zakonodavstvu tzv. nenovčani depoziti koje je do 1961. godine primala samo Narodna banka FNRJ, a kasnije razvojem ostalih banaka, ove depozite su primala i primaju i ostale banke.¹⁶

Interesantan je stav jugoslavenskog zakonodavstva o važnosti primanja ovih depozita od 1961. godine na dalje: "U cilju pružanja mogućnosti društvenim pravnim osobama i građanima, da stvari od vrijednosti drže na sigurnom mjestu", Zakon o bankama¹⁷ odredbama čl. 81. "stavlja u dužnost komunalnim bankama da od navedenih osoba primaju u depo: obveznice državnih zajmova i druge vrijednosne papire, zlato, predmete od zlata i dragih metala, nakit i druge pokretne stvari — ukoliko one raspolažu potrebnim kasama ili odgovarajućim prostorijama pogodnim za smještaj i čuvanje takvih stvari."¹⁸ Do 1961. godine primanje nenovčanih depozita na čuvanje bilo je ograničeno samo na Narodnu banku FNRJ, kao depozitara i državne ustanove i organe, kao deponente. Prenošenjem ovog posla 1961. godine na poslovne banke i proširivanjem mogućnosti davanja na čuvanje nenovčanih depozita i na građanske pravne i fizičke osobe, ovaj neutralni bankovni posao je dobio znatno šire mogućnosti razvoja, koje u praksi nisu značajnije korištene, pa se u Zakonu o bankama i kreditnim poslovima iz 1965. godine više ne naglašava dužnost banaka da primaju nenovčane depozite, već se u čl. 145. samo daje mogućnost da banke primaju na čuvanje: vrijednosne papire, predmete od zlata i drugih plemenitih metala, nakit i slične nenovčane depozite.

U komentaru 145. člana Zakona o bankama i kreditnim poslovima iz 1965. godine stoji, da ovaj član zakona tretira ostavu, koja je u bankarstvu poznata kao pravi depozit, za razliku od novčanog depozita.¹⁹ Predmet nenovčanog depozita mogu biti sve vrste pokretnih stvari, ali u bankovni depozit se obično primaju vrijednosni papiri, dragocjenosti, zlato, ostali plemeniti metali i važni dokumenti. Svaka banka u SFRJ može primiti nenovčane depozite, ako je to predviđeno njezinim statutom, kao predmet njezinog poslovanja. Nenovčane depozite banke mogu primiti

16) B. Loza: Ostava, Enciklopedija imovinskog prava i prava udruženog rada, Novinsko-izdavačka ustanova "Službeni list SFRJ", Beograd. 1978, II. tom, str. 788-793.

17) Zakoni o bankama i o kreditnim i drugim bankarskim poslovima, Službeni list FNRJ, 1961 str. 17-18.

18) M. Vučković: Kreditni sistem Jugoslavije, skripta, Ekonomski fakultet, Skopje. 1962, str. 88.

19) *** Zbirka propisa o bankama i o kreditnim i drugim bankarskim poslovima s komentarom, "Službeni list SFRJ", Beograd, 1966, str. 154.

od građana, društvenih pravnih osoba i građanskih pravnih osoba, s tim da ovi depoziti mogu biti zatvoreni ili otvoreni.

Zatvorene depozite banka - depozitar nema pravo otvarati. Primanjem nenovčanog depozita između banke - depozitara i vlasnika depozita zasniva se ugovorni odnos, koji može a ne mora biti reguliran ugovorom. Prava i obveze banke - depozitara i deponenta određuju se njihovim međusobnim ugovorom ili sporazumom, a u nedostatku ugovora ili sporazuma glavna obveza banke je, da stvar primljenu u depozit čuva i vrati deponentu ili drugoj osobi koja je određena ili ovlaštena od strane deponenta. Ukoliko je nenovčani depozit otvoreni depozit, banke je dužna poduzimati radnje potrebne za očuvanje ili ostvarenje prava deponenta, kao npr. naplaćivati dospjele kupone obveznica, naplaćivati amortizirane obveznice (što Služba društvenog knjigovodstva radi i danas), izvršiti zamjenu vrijednosnih papira i sl. Nenovčane depozite banke obično primaju uz naknadu troškova i proviziju, utvrđenu odlukama organa upravljanja u kompleksu tekuće poslovne politike. Počevši od Zakona o bankama i kreditnim poslovima iz 1965. godine u SFRJ se naglašava odgovornost banaka u pogledu jamčenja sigurnosti primljenih nenovčanijh depozita, odnosno obveza banaka, da deponentima u potpunosti nadoknade sve štete na nenovčanim depozitima za koje su one krive.

Novčani depoziti su danas za banke daleko značajniji posao. Prikupljanje naturalnih - nenovčanijh depozita izgubilo je svoje značenje razvojem novca i banaka, a pogotovo razvojem suvremenih banaka koje svojom mobilizacijskom aktivnosti kod sebe mobiliziraju i koncentriraju privremeno ili na dulje vrijeme slobodne novčane depozite: novčana sredstva privrednih poduzeća, novčana sredstva neprivrednih organizacija, novčana sredstva društveno-pravnih osoba, ne u cilju čuvanja, nego u cilju jačanja svojih izvora sredstava, svojih kreditnih potencijala i kreditnih plasmana radi ostvarivanja dobiti.

Razvoj novčanijh depozita i uopće novca odvijao se veoma dinamično zbog rasta robne proizvodnje i potrebe olakšanja sve većeg prometa roba. Na temelju novčanijh depozita banke su već u srednjem vijeku "obavljajući svoju glavnu funkciju (da olakšaju trgovački promet omogućavajući obračun različitih vrsta novca)"²⁰ obavljale i bezgotovinski platni promet, tzv. žiro-promet. Jačanjem banaka, a naročito jačanjem modernih banaka, kada je povjerenje u banke

ponovno učvršćeno, novčani depoziti po svom karakteru prerastaju u tipičnog predstavnika depositum irregulare. Moglo bi se čak reći, da je razvoj novčanijh depozita otišao i dalje od stupnja depositum irregulare, budući da uz primjenu nominalističkog principa u monetarnom pravu počev od 1805. godine, u uvjetima veoma čestih promjena vrijednosti novca, deponenti u suštini vrlo rijetko svoje depozite iz banke dobivaju u obliku iste količine, iste vrste i istog kvaliteta. mjereno po kupovnoj snazi i tržišnoj vrijednosti novčanijh depozita. Ova pojava se izvanredno lako i dobro zapaža i prepoznaje kod promjena intervalutarne vrijednosti novca, a isto tako postoji i kod promjena kupovne snage novca u zemlji.

U Jugoslaviji su novčani depoziti, nakon napuštanja sustava jedinstvene banke 1954. godine, detaljnije i posebno regulirani tek u Zakonu o bankama i kreditnim poslovima iz 1965. godine. Ovaj zakon razlikuje dvije osnovne vrste depozita, kao i raniji zakonski propisi: nenovčane depozite i novčane depozite, ali novčane depozite definira mnogo preciznije.

Pod novčanim depozitima radnih i drugih organizacija i društveno-političkih zajednica kod banaka smatraju se svi novčani iznosi koje su one deponirale u banke na osnovi ugovora s bankama ili na osnovi zakonskih propisa, kao i svi novčani iznosi koje su u njihovu korist kod banaka deponirale treće osobe, suglasno ugovorima o deponiranju s bankama ili zakonskim propisima. Pod novčanim depozitima građana kod banaka smatrani su novčani iznosi koje su građani deponirali u banke na osnovi ugovora o štednom ulogu, ugovora o žiro-računu, kao i drugih ugovora o deponiranju svojih novčanijh sredstava kod banaka.

Iako Zakon o osnovama kreditnog i bankovnog sustava u SFRJ iz 1977. godine favorizira udruživanje rada i sredstava za određene namjene, a poslove prikupljanja novčanijh depozita rangira na drugo mjesto, novčani depoziti su ipak prilično detaljno regulirani u petnaest članova zakona (15-29. član).²¹

Prema ovom zakonu pod novčanim depozitima se podrazumijevaju novčana sredstva koja osnovne i druge organizacije udruženog rada, druge društveno-pravne osobe, građanske pravne osobe, radni ljudi, građani i strane fizičke i pravne osobe deponiraju kod bankovne organizacije uplatom na osnovi samoupravnog sporazuma, ugovora ili obveze deponiranja

21) *** Zakon o osnovama kreditnog i bankovnog sustava, Zbirka propisa o organizaciji i poslovanju organizacija udruženog rada i drugih korisnika društvenijh sredstava sa službenim objašnjenjima i komentarom, Novinsko-izdavačka ustanova "Službeni list SFRJ", Beograd. 1978, str. 185-186.

20) F. Zadravec: Problemi suvremenog novca, op. c., str. 20.

utvrđene zakonom. Zakon preferira namjensko deponiranje sredstava, ali dopušta bankovnim organizacijama i primanje novčanih depozita bez namjene. Velika očekivanja od namjenskog deponiranja sredstava u vrijeme dogovorne ekonomije i donošenja Zakona iz 1977. godine potpuno su se izjalovila, zbog čega je taj sistem u dioničarskom bankarstvu od ove godine potpuno napušten.

Novčani depoziti su od ogromnog značenja za poslovanje banaka i za izvršavanje njihove osnovne — kreditne funkcije, zbog čega banke ulažu velike napore da ih prikupe što više. Na novčane depozite banke u pravilu plaćaju tzv. pasivne kamate, što kod nenovčanih depozita nije slučaj. Naprotiv, za čuvanje nenovčanih depozita banke naplaćuju naknadu troškova i proviziju za uslugu.

Podjela depozita na prirodne i novčane depozite izvršena je na osnovi kriterija pojavnog oblika. Pored ove podjele bankovnih depozita, značajne zbog evolucije pojava oblika depozita i njihove uloge u procesu društvene reprodukcije nekada i danas, u osnovne podjele bankovnih depozita svrstana je i podjela depozita po kriteriju ročnosti deponiranja (na depozite po viđenju i depozite s otkaznim rokom), što se odnosi kako na novčane, tako i na nenovčane depozite.

Značenje podjele bankovnih depozita po kriteriju ročnosti deponiranja može se potpuno sagledati tek kada se ima u vidu evolucija pojava oblika bankovnih depozita. "Za politiku likvidnosti banke stvarno značenje ima vrsta i dospelost depozita..."²²

Prve preteče današnjih banaka bili su hramovi tezaura. Njihov osnovni zadatak je bio: (1) čuvanje depozita. U kasnijem razvoju bankovnih poslova osnovni zadatak preteča današnjih banaka je bio (2) mjenjački (sarafski) posao. Početkom drugog tisućljeća naše ere robna razmjena je dostigla toliku razinu, da su mjenjački poslovi i problemi transporta većih količina zlatnog i srebrnog novca postali ograničavajući faktor i kočnica daljeg razvoja trgovine. Trgovci su taj problem riješili sami otvaranjem svojih žiro-banaka, nakon čega je osnovni zadatak banaka postalo (3) posredovanje u plaćanjima. Uskoro su bankari opazili "da mogu izdavati više priznanica, no što su primali metala, jer one neko vrijeme cirkuliraju, odnosno ne zamjenjuju se odmah za metal."²³ Na taj način bankari počinju emisije sredstava plaćanja (surogata novca), koje su u prvi mah

donijele procvat bankovnih poslova, ali su ubrzo - rezultirale masom slomova banaka, nakon čega države postupno preuzimaju kontrolu nad poslovanjem banaka. Koristeći svoj položaj (silu) države preuzimaju i koriste emisivnu moć banaka za financiranje svojih pretežno vojnih, a kasnije i razvojnih ciljeva. Osnovni zadatak banaka u ovoj fazi razvoja je (4) financiranje država. Budući da ni autoriteti država nisu mogli sakriti i pokriti pretjerane emisije (sada već novčanica) i ova faza je završila propadanjem gotovo svih tadašnjih banaka. Nakon toga, dolazi do osnivanja i razvoja suvremenih dioničarskih banaka današnjeg tipa, čiji je zadatak u početku bio (5) čuvanje vrijednosti nacionalnih valuta, a kasnije razvojem modernih poslovnih banaka (6) što veća mobilizacija novčanih depozita za izvršavanje osnovne, moderne funkcije banaka - kreditiranje procesa proširene društvene reprodukcije, uz stjecanje dobiti.

Za evoluciju pojava oblika bankovnih depozita značajno je naglasiti momenat u razvoju depozita od apsolutne dominacije prirodnih depozita u prošlosti do apsolutne dominacije novčanih depozita danas. Jer, novčani depoziti su osnova uloge i značenja modernih banaka, odnosno osnovni izvor sredstava za izvršavanje njihove kreditne funkcije u procesu društvene reprodukcije.

Polazeći od značenja novčanih depozita za djelatnost banaka i od empirijskog saznanja bankara, izraženog u bankovnom pravilu, prema kojem kvalitet izvora sredstava determinira kvalitet bankovnih plasmana, jasno je da je struktura bankovnih depozita po kriteriju ročnosti deponiranja izuzetno važna za efikasno izvršavanje zadataka banaka u procesu društvene reprodukcije. Drugim riječima: (1) više prikupljenih depozita kod banaka jača njihovu ekonomsku snagu i ulogu u financiranju procesa društvene reprodukcije, (2) veći udio dugoročnih depozita u ukupnim bankovnim depozitima jača izvore sredstava za dugoročna investicijska ulaganja i konačno (3) veći udio depozita po viđenju u ukupnim depozitima banaka jača kratkoročni kreditni potencijal banaka (ne ulazeći još u probleme depozitnog novca, novčane mase i kreditne multiplikacije).

Značenje podjele bankovnih depozita po kriteriju ročnosti deponiranja za kreditne potencijale i efikasnost banaka u izvršavanju njihovih ekonomsko-političkih zadataka, treba dakle ocijeniti prije svega u svjetlu ovih postulata.

Depoziti po viđenju su sve stvari i sva novčana sredstva, koja privredna poduzeća, neprivredne organizacije i ustanove, društveno-političke zajednice, građanske pravne osobe i ostali deponenti ulože (de-

22) *** Das Depositengeschäft, Enzyklopädisches Lexikon, već navedeno djelo, str. 339-340.

23) F. Zadravec: Problemi suvremenog novca, op. c., str. 17.

poniraju) u banke, ako ugovorom o deponiranju ili zakonskim propisima nije predviđen otkazni rok. Polaganjem depozita u banku između deponenta i depozitara stvara se ugovorni odnos, koji se obično regulira pismenim ugovorom o deponiranju.

Danas u mobilizacijskoj djelatnosti banaka apsolutno dominiraju novčani depoziti, zbog čega se ugovorom o deponiranju novčanih sredstava određuje ročnost i ročni karakter depozita, odnosno utvrđuje se da li će depozit biti po viđenju ili s otkaznim rokom. Kod novčanih depozita po viđenju pravo je deponenta, da isplatu depozita u cjelini ili jednog njegovog dijela, traži u momentu kada mu deponirana sredstva budu potrebna. Isplatu depozita deponent obično traži pismenim putem: puštanjem virmanskog naloga na teret svog računa, naplatom mjenice, ispostavljanjem čeka, izdavanjem naloga za isplatu (kod depozita građana) itd. Banka - depozitar dužna je izvršiti isplatu depozita po viđenju u cjelini, ili jednog njegovog dijela u ugovorenom roku koji teče od prijema naloga deponenta. Otkazni rok, kao i ostali uvjeti za depozite po viđenju, može biti reguliran zakonskim propisima ili ugovorom između deponenta i depozitara. Ukoliko ugovorom između banke i deponenta, ili zakonom za neki depozit nije predviđen otkazni rok, ovaj se depozit po zakonu smatra kao depozit po viđenju i banka je takav depozit dužna isplatiti u potpunosti ili djelomično, čim to deponent zatraži. Depoziti po viđenju su vrlo pokretljiva sredstva, zbog čega banke na ove depozite često ne plaćaju kamate, a ukoliko i plaćaju pasivne kamate, kamatne stope na depozite po viđenju su veoma niske u odnosu na kamatne stope za uzete kredite.

Osim toga, kod odobravanja kredita iz sredstava depozita po viđenju, banke moraju voditi posebnu brigu o likvidnosti ovih plasmana, odnosno o visini rezerve likvidnosti i obveznih rezervi na depozite po viđenju. Ali, bez obzira na veliku pokretljivost depozita po viđenju banke, zbog utvrđenih zakonitosti još od početka XII. stoljeća, na osnovi zakona velikih brojeva i zakona vjerovatnoće, veoma plodonosno koriste sredstva prikupljenih depozita po viđenju za odobravanje i plasiranje kratkoročnih kredita.

Depoziti s otkaznim rokom su sve stvari i sva novčana sredstva koja privredna poduzeća, neprivredne organizacije i ustanove, društveno-političke zajednice, građanske pravne osobe i ostali deponenti deponiraju kod banke, ako je ugovorom o deponiranju ili zakonskim propisima predviđen otkazni rok. U većine zemalja svijeta uobičajeno je da se depozitima s rokom smatraju oni novčani i nenovčani depoziti kod kojih je otkazni rok dulji od tri mjeseca.

U SFRJ, prema stavu Narodne banke Jugoslavije, izraženom u stavu o formiranju izvora i kreditnih plasmana po ročnosti u kreditnoj bilanci banaka (obrazac Bilans banke) i prema utvrđivanju osnovice za obračun obvezne rezerve poslovnih banaka, u novčane depozite po viđenju (depozite kratkoročne kreditne bilance) uključuju se svi novčani depoziti čiji je otkazni rok kraći od 12 mjeseci. Pored ove specifičnosti u SFRJ postoji i razlikovanje između ograničenih i oročenih depozita.

Pod oročenim depozitima smatraju se novčani depoziti koje deponenti ulažu u banku na osnovi svoje slobodne volje, ekonomskih interesa ili posebnih ugovora s bankom, dok se pod ograničenim depozitima podrazumijevaju deponirana novčana sredstva kod banaka s određenim rokom i za određenu namjenu, ali na osnovi zakonskih propisa ili zakonskih obveza.

Objašnjavajući primijenjene metode u iskazivanju statističkih podataka o opticaju novca, obveza po viđenju i uloga na štednju, Savezni zavod za statistiku u depozite po viđenju svrstava: depozitni novac,²⁴ gotov novac u opticaju, sredstva u platnom prometu, uloge na štednju po viđenju, dinarske depozite po akreditivima i garancijama s inozemstvom, depozite na privremenim računima, sredstva u međubankarskim odnosima, sredstva izdvojenog dohotka i sl. Kao ograničene depozite Savezni zavod za statistiku iskazuje: depozite čije je korištenje namjenski ograničeno (sredstva rezervnih fondova, garantni iznosi i sl.), depozite koji se ne koriste za plaćanja u zemlji (dinarski depoziti inozemstva, dinarski depoziti po akreditivima i garancijama s inozemstvom i sl.), depozite koji se ne mogu koristiti do određenog roka (obvezne rezerve i dr.), oročene depozite s otkaznim rokom do jedne godine i vrijednosne papire s rokom naplate do jedne godine.²⁵

U Zakonu o osnovama kreditnog i bankovnog sustava u SFRJ iz 1977. godine to nije posebno naglašeno, ali je prešutno prihvaćena podjela depozita na: (1) novčane depozite i (2) nenovčane depozite. Novčane depozite zakon pojedinačno dijeli, svrstava u skupine i pojedinačno definira, pa među novčanim depozitima razlikuje slijedeće podjele: (1) podjela prema vlasničkom porijeklu depozita na: a) depozite društvenih pravnih osoba i b) depozite građana, (2) prema namjeni novčanih depozita na: a) namjenski deponirana sredstva i b) nenamjenski deponirana sredstva, (3) prema ročnosti novčanih depozita na: a)

24) B. Kujavić: Depozitni novac, Poduzeće-banka, Zagreb, br. 7, 1971, str. 19-31.

25) Objašnjenja primijenjenih metoda, Indeks br. 3, Savezni zavod za statistiku, Beograd, 1970, str. 75.

depozite po viđenju i b) oročene depozite i (4) prema valuti u kojoj su sredstva uložena na: a) depozite u domaćim sredstvima plaćanja i b) depozite u stranim sredstvima plaćanja.²⁶

Definicija novčanih depozita po Zakonu o osnovama kreditnog i bankovnog sustava u SFRJ iz 1977. godine je već navedena, a evo i definicija depozita po viđenju i oročenih depozita. Zakon pod depozitima po viđenju podrazumijeva sva sredstva deponirana kod banke kojima deponent može raspolagati bez ograničenja, a pod oročenim depozitima sva sredstva deponirana kod banke kojima deponent može raspolagati po isteku ugovorenog roka ili ugovorenog vremena.

5. OSTALE PODJELE BANKOVNIH DEPOZITA

Pored podjela bankovnih depozita po kriteriju pojavnog oblika i po kriteriju ročnosti deponiranja, koje se smatraju osnovnim podjelama, bankovni depoziti svrstavaju se i analitički iskazuju po nizu veoma različitih kriterija, već prema tome u koju svrhu i za koje potrebe se obavlja razvrstavanje.

Krešimir Vrsaljko u razmatranju vrsta depozita u bankama navodi: (1) vremenske ili ročne depozite, koje dijeli: a) prema mogućnosti raspolaganja na: (aa) depozite na određeno vrijeme uz otkazni rok i (ab) depozite na određeno vrijeme i b) prema namjeni korištenja na: (ba) depozite s namjenom i (bb) depozite bez namjene; (2) depozite po viđenju - a vista (depozitni novac), koje dijeli na: a) primarne depozite i b) sekundarne depozite.²⁷

Miloš Vučković u depozite uključuje samo novčane depozite, a naturalne depozite naziva depoima,²⁸ a zatim objašnjavajući vrste depozita navodi podjelu novčanih depozita po kriteriju ročnosti na: (1) obveze po viđenju (demand deposits) i (2) ograničene i neaktivne depozite ili depozite s rokom (time deposits po američkoj terminologiji). Na istom mjestu Miloš Vučković objašnjava i navodi podjelu depozita na poslovne i privatne i kaže: "Postoji još jedna podjela, koje ćemo se također pridržavati, a koja se uglavnom odnosi na kratkoročne depozite. Naime, prema kriteriju pripadnosti, svi depoziti mogu se podijeliti na poslovne i privatne. Ova podjela ima značenje zbog

toga što poslovni depoziti proistječu iz obrtne (cirkulacione ili transakcione) sfere i u zavisnosti su u pogledu količine i kretanja od toka reprodukcije, dok privatni depoziti po pravilu predstavljaju osobne uštede i poglavito zavise od raspodjele osobnog dohotka."²⁹

Ante Katunarić razlikuje naturalne i novčane depozite, a za novčane depozite kaže, da se mogu podijeliti po više kriterija od kojih ističe, kao značajne za poslovanje banaka slijedeće podjele depozita: (1) po kriteriju porijekla novca, pri čemu razlikuje: a) depozite koji potječu od uloga novca koji već cirkulira u prometu, b) depozite koji nastaju ulaganjem na račun kod banke iznosa odobrenog kredita, čime se stvara novi depozitni novac i c) depozite koji nastaju prodajom deviza, zlata i drugih plemenitih metala; (2) po kriteriju imovinsko-pravnih obilježja nosilaca depozita, gdje razlikuje: a) poslovne depozite, odnosno uloge na računima bančinih komitenata i b) depozite stanovništva; (3) po kriteriju ročnosti novčane depozite dijeli na: a) depozite po viđenju (á vista) i b) oročene — ograničene — neaktivne depozite.³⁰

U ostale podjele bankovnih depozita svrstavaju se još i slijedeće: (1) podjela po kriteriju domicila deponenta, (2) podjela po kriteriju domicila depozitara, (3) podjela po kriteriju valute, (4) podjela po kriteriju kvaliteta valute, (5) podjela po kriteriju porijekla depozita, (6) podjela po kriteriju sektora vlasništva, (7) podjela po kriteriju financijskih sektora, (8) podjela po kriteriju obavljanja novčanih funkcija itd.

Novčani depoziti banaka dijele se i razvrstavaju: (1) po domicilu deponenta na: a) depozite domaćih i b) depozite inozemnih deponenata; (2) po domicilu depozitara na: a) depozite u zemlji i b) depozite u inozemstvu; (3) po valuti u kojoj je novac deponiran na: a) depozite u domaćem novcu i b) depozite u stranom novcu; (4) po kvalitetu valute na: a) depozite u konvertibilnim i b) depozite u ostalim valutama; (5) po porijeklu depozita na: depozite iz ostvarene akumulacije i b) depozite iz emisije; (6) po sektorima vlasništva na: a) depozite državnog (društvenog) sektora, b) depozite zadružnog sektora, c) depozite privatnog sektora, d) depozite mješovitih poduzeća i e) depozite inozemnih poduzeća; (7) po financijskim sektorima iz kojih depoziti potječu na: a) depozite privrednih poduzeća, b) depozite neprivrednih organizacija i ustanova, c) depozite inozemstva; (8) po obavljanju novčanih funkcija na: a) depozite koji se uključuju u novčanu masu i b) depozite koji se ne uključuju u novčanu masu.

26) *** Zakon o osnovama kreditnog i bankovnog sustava, "Službeni list SFRJ" br. 12/1977.

27) K. Vrsaljko: Domaći i međunarodni platni promet, Narodne novine, Zagreb, 1976, str. 22-27.; K. Vrsaljko: Novac i plaćanja, Narodne novine, Zagreb, 1973, str. 62-66.; K. Vrsaljko: Teorija i praksa domaćih i međunarodnih plaćanja, Narodne novine, Zagreb, 1980, str. 23-26.

28) M. Vučković: Bankarstvo, već navedeno djelo, str. 133.

29) M. Vučković: Bankarstvo, op. c., str. 134.

30) A. Katunarić: Banka, već navedeno djelo, str. 213-214.

6. ZAKLJUČAK

1) Rezultati istraživanja odnosa dioničarskog bankarstva i depositum irregulare prezentirani u ovom radu ukazuju na slijedeće osnovne zaključke:

a) depozitni poslovi banaka su najznačajniji potencijalni resurs za razvoj dioničarskog bankarstva;

b) teoretska i praktična znanja o bankovnim depozitima i efikasijem korištenju ovog resursa u SFRJ su nedovoljna;

c) istraživanja depozitnih poslova u uvjetima dioničarskog bankarstva, objavljivanje istraživačkih rezultata i širenje znanja o bankovnim depozitima i poslovima je prva pretpostavka za bolju praktičnu primjenu bankovne strategije u efikasnijoj mobilizaciji i koncentraciji depozitnih sredstava, neophotnih za uspješno promicanje osnovne — kreditne funkcije bankarstva i financiranje proširene društvene reprodukcije.

2) Nakon razmatranja niza teoretskih i zakonskih definicija depoziti su u ovom radu definirani kao položaji novčanih sredstava u banke u klasičnom smislu depositum irregulare, gdje je osnovna obveza banke — depozitara vratiti deponentu na njegov zahtjev ili u ugovorenom roku deponirana sredstva (stvari) iste vrste, iste količine i iste kvalitete.

3) U radu je ukazano na široki spektar različitih kriterija za svrstavanje i podjele depozita, nakon čega su podjele depozita sistematizirane u osnovne i ostale podjele:

a) osnovne podjele bankovnih depozita provedene su po kriteriju pojavnog oblika na: naturalne — nenovčane depozite i na novčane depozite, odnosno po kriteriju ročnosti na: depozite po viđenju i depozite s otkaznim rokom.

b) Od ostalih podjela bankovnih depozita u radu je naznačeno još desetak kriterija za razvrstavanje depozita, što ukazuje na širinu i složenost problema mobilizacije ovih sredstava u teoriji i praksi bankar-

stava, jer u jugoslavenskim bankama je od 261 milijarde konvertibilnih dinara mobilizirano i koncentrirano niz različitih vrsta depozita na nekoliko milijuna depozitnih računa, a svaka od ovih vrsta ima svoja specifična obilježja i ponašanje, što komplicira njihovu efikasiju mobilizaciju.

4) Sistematičnim prezentiranjem pojave i evolucije bankovnih depozita od depositum regulare do depositum irregulare ukazano je na suvremeno značenje novčanih depozita u dioničarskom bankarstvu gdje oni čine 71-91% izvora bankovnih sredstava, a istovremeno je naznačen prostor budućeg potencijalnog razvoja jugoslavenskih dioničarskih banaka, koje u svojim izvorima danas imaju samo 46% depozita.

5) Istraživanje bankovnih depozita omogućilo je i temeljito suštinsko teoretsko razlikovanje između bankovnog primanja depozita i "uzimanja kredita", kao i ukazivanje na sve izraženiju teoretsku prevaziđenost pojma depositum irregulare u uvjetima nominalizma i čestih promjena domaće i intervalu-tarne vrijednosti novca.

6) Naravno, mnogo toga o bankovnim depozitima ostaje za buduća istraživanja, kao npr.: problem, metode i efekti mobilizacije depozita, odnos depozita i novčane mase, ponašanje pojedinih vrsta depozita, interesi pojedinih skupina deponenata, interesi depozitara za pojedine vrste depozita, problem depozitne i kreditne multiplikacije i njegovi efekti, kompleksna ocjena značenja depozita za razvoj dioničarskog bankarstva itd. Zato je skromna namjera ovog rada: skrenuti pažnju znanstvene i stručne javnosti na izuzetno značajan resurs za financiranje razvoja, doprinijeti širenju teoretskih znanja o depozitima radi uspješnije izgradnje marketinške strategije banaka u mobilizaciji sredstva i pokrenuti znanstvene i stručne rasprave iz ovog domena. Jer, svaka vrsta ribe se lovi na specifičan način, pa ni banke različite vrste depozita ne mogu mobilizirati samo na uobičajeni način.

LITERATURA

1. Bilten Narodne banke Jugoslavije, Beograd br. 11-12/1989.
2. Enzyklopädisches Lexikon für das Geld-, Bank- und Börsenwesen, III. izdanje, Fritz Knapp Verlag, Frankfurt am Main 1967.
3. Indeks Saveznog zavoda za statistiku, Beograd, br. 3/1970.
4. *Katunarić, A.*: Banka — principi i praksa bankovnog poslovanja, II. izdanje, Izdavačko-instruktivni biro, Zagreb 1977.
5. *Keynes, J.M.*: Vom Gelde (A Treatise on Money), Verlag von Duncker und Humboldt, München und Leipzig 1932.
6. *Kujavić, B.*: Depozitni novac, Poduzeće-banka, Zagreb, br. 7/1971.
7. *Loza, B.*: Ostava, Enciklopedija imovinskog prava i prava udruženog rada, Novinsko-izdavačka ustanova "Službeni list SFRJ", Beograd 1978.
8. *Meichsner, V.*: Pravni aspekt novca u domaćem i međunarodnom pravu, skripta, Ekonomski fakultet, Skopje 1966.
9. Najveći depozit u japanskim bankama, Financial Services Daily, New York, Tanjug, 21 VIII.1988.
10. Ökonomisches Lexikon, III. izmjenjeno i dopunjeno izdanje, Verlag die Wirtschaft, Berlin I-III. tom, 1977-1979.
11. *Perišin, I. i drugi*: Financijski leksikon, Informator, Zagreb 1967.
12. *Samuelson, P.*: Ekonomija, uvodna analiza, VII. izdanje, Savremena administracija, Beograd 1969.
13. *Stucken, R.*: Geld und Kredit, II. izmijenjeno izdanje, J.C.B. Mohr (Paul Cibeck), Tübingen 1957.
14. *Vrsaljko, K.*: Domaći i međunarodni platni promet, Narodne novine, Zagreb 1976.
15. *Vrsaljko, K.*: Novac i plaćanja, Narodne novine, Zagreb 1973.
16. *Vrsaljko, K.*: Teorija i praksa domaćih i međunarodnih plaćanja, Narodne novine, Zagreb 1980.
17. *Vučković, M.*: Bankarstvo — organizacija i poslovanje banaka, III: izdanje, Naučna knjiga, Beograd 1967.
18. *Vučković, M.*: Kreditni sistem Jugoslavije, skripta, Ekonomski fakultet, Skopje 1962.
19. *Zadravec, F.*: Problemi suvremenog novca, Naprijed, Zagreb 1960.
20. Zakoni o bankama i o kreditnim i drugim bankarskim poslovima iz 1961, 1966, 1977. i 1989.

Boško Kujavić, Ph. D.,

Summary

SHAREHOLDER BANKING AND DEPOSITUM IRREGULARE

Starting from shareholder banking as something new in the economy of SFRY, this paper points out the most important potential resources — cash deposits, which, unjustly, have been insufficiently researched in both theory and practice. Therefore, this paper highlights the importance of deposits in banking development. It also presents a wide range of deposit definitions as well as criteria for sorting and distributing deposits, plus deposit development from depositum regulare to depositum irregulare. The paper also presents a perspective for future research in order to widen theoretical knowledge of bank deposits and build a more efficient, market-based approach towards this exceedingly important resource.